

# แนวปฏิบัติในการจัดทำหลักสูตรด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของสังคม

## สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การเปลี่ยนแปลงในสหัสวรรษใหม่ (New Millennium) เป็นแบบก้าวข้ามวัน โดยมีการปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลง (disruption) ในหลายๆ ด้าน ทั้งทางด้านวิชาการและเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นเชิงเส้นที่คาดการณ์ได้ การจัดทำหลักสูตรการศึกษา จึงควรสนองตอบความต้องการของผู้เรียนที่แตกต่างจากเดิม ด้วยผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรี ได้แก่ หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต วิชาเอกสาธารณสุขชุมชน หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต วิชาเอกอาชีวอนามัยและความปลอดภัย หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต และหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ได้แก่ หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิตประกอบด้วย 2 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาบริหารสาธารณสุข กลุ่มวิชาบริหารโรงพยาบาล และหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ตระหนักถึงความสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ในการจัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของสังคมแก่คณาจารย์ โดยได้จัดกิจกรรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการผลิตบัณฑิต เรื่อง “แนวทางการจัดทำหลักสูตรด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของสังคม” วิทยากรคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ชนินทร์ เจริญกุล ซึ่งในการประชุมคณาจารย์ ครั้งที่ 5/2563 วันที่ 27 ตุลาคม 2563 มีมติเห็นชอบบันทึกความรู้จากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวนำมาจัดทำเป็นแนวปฏิบัติสำหรับใช้ประโยชน์ต่อไป

แนวปฏิบัติสำหรับการจัดทำหลักสูตรด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของสังคม มีดังนี้

**1. คำนึงถึงภาพอนาคตประเทศไทย พ.ศ.2579** ในการจัดทำหลักสูตรควรคำนึงถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและภาพอนาคตในระยะยาว เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรมีการขับเคลื่อนการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องและเป็นเอกภาพภายใต้การมองภาพอนาคตของประเทศที่เป็นภาพเดียวกัน และตั้งอยู่บนพื้นฐานการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมและแนวโน้มในอนาคตที่สำคัญ รวมทั้งการที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals; SDGs) ตามที่องค์การสหประชาชาติ (The United Nations; UN) ได้กำหนดไว้ และตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficient Economy Philosophy; SEP) ดังภาพอนาคตประเทศไทย พ.ศ.2579 (ภาพที่ 1)



ภาพที่ 1 อนาคตประเทศไทย พ.ศ.2579

ที่มาของภาพ: <https://planning.tu.ac.th/uploads/planning/pdf/plan/plan20.pdf>

ในการจัดทำหลักสูตรจึงต้องพิจารณาบทบาทของบัณฑิตที่จะสร้างในการสนองตอบนโยบายของชาติ ตลอดจนบทบาทของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแผนในอนาคต โดยผู้จัดทำหลักสูตรควรเตรียมความพร้อมในการดำเนินการให้สอดคล้องตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ของประเทศไทย

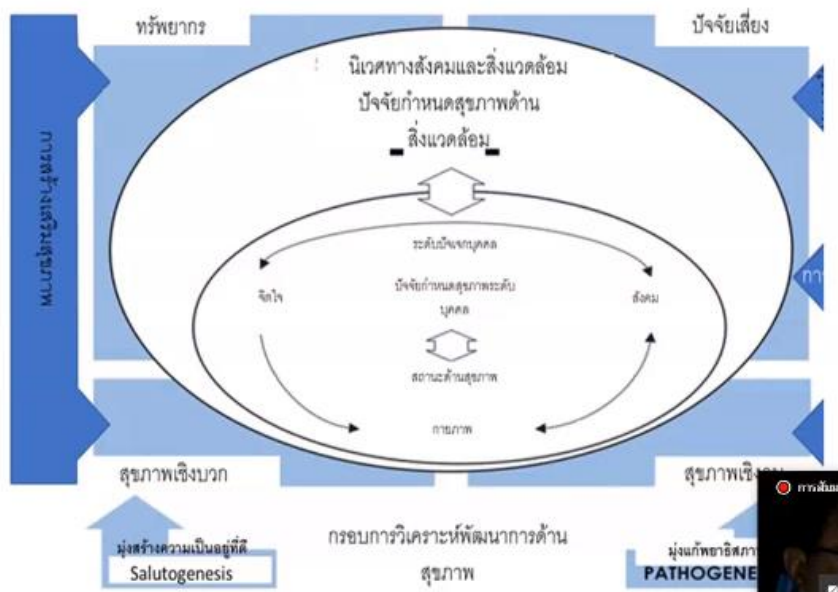
**2. กำหนดเป้าหมายของหลักสูตรที่จะมุ่งเน้น** ผู้จัดทำหลักสูตรควรมีความรู้ทั้งระบบ มีมุมมองในภาพรวมของระบบคือมุ่งเน้นกลุ่มคนที่หลากหลาย ไม่มองแบบแยกส่วน หรือให้ความสำคัญแต่เพียงเทคโนโลยี แต่ควรเรียนแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (transformative learning) โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people center) มีการบูรณาการทั้งแบบต้นน้ำ (up stream) กลางน้ำ (midstream) และปลายน้ำ (downstream) และการขับเคลื่อนเชิงนโยบายจากระดับสังคม ระดับชุมชน และระดับครอบครัว โดยไม่เพียงระดับบุคคลเท่านั้น เพื่อให้บัณฑิตสามารถไปทำงานในสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การจัดทำหลักสูตรประเด็นท้าทายผู้นำในอนาคต การกระจายผลประโยชน์ (Distributing benefits) การจัดการผลกระทบภายนอก (Managing externalities) และการสร้างความมั่นใจว่า อนาคตที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Human-centered future) ประเด็นเหล่านี้ล้วนต้องนำมาพิจารณาถึงการจัดทำหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

**3. กำหนดกลยุทธ์ในการจัดทำหลักสูตร** โดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based) เน้นกระบวนการทางความคิด ซึ่งนอกจากเนื้อหาของหลักสูตรแล้ว ควรให้ความสำคัญกับทัศนคติและกระบวนการคิด (mindset) ของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสุดท้ายแล้วต้องเป็นประโยชน์ต่อประชาชน มีการปรับเปลี่ยนการเรียนรู้จากการเรียนรู้วงรอบเดียว (single loop learning) เป็นการเรียนรู้แบบรอบคู่ (double loop

learning) ซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยการเรียนรู้รอบเดี่ยว มักตัดสินใจแต่เพียงผลลัพธ์ กล่าวคือเมื่อทำเหตุแล้วได้ผลดี ก็ไปทำเหตุเพิ่ม เมื่อทำเหตุแล้วได้ผลไม่ดีก็ไปลดเหตุลง ถ้าการตัดสินใจนั้นผิดพลาดก็จะผิดอยู่อย่างนั้นซ้ำๆ เพราะไม่มีการทบทวนที่ลึกซึ้งไปกว่าเหตุผลเดิมๆ ในขณะที่การเรียนรู้แบบรอบคู่ (double loop learning) จะไม่ตัดสินใจแต่เพียงผลลัพธ์ แต่มีการทบทวนเหตุในระดับเป้าหมายจึงช่วยให้มีมุมมองที่กว้างขึ้น และช่วยเพิ่มสมรรถนะด้านความสามารถในการปรับตัว (adaptability)

**4. ยึดหลักการที่ชัดเจน** รู้แก่นของหลักสูตร เพื่อออกแบบและจัดทำให้เหมาะสมกับธรรมชาติของหลักสูตรแต่ละระดับ ไม่สอนเฉพาะความรู้ทางเทคนิคเพราะปัจจุบันมีระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาช่วย แต่ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะเฉพาะตามสายอาชีพ (functional competency) การทำงานเป็นทีม การสร้างคนให้มีศักดิ์ศรีสามารถเดินไปด้วยตนเองได้ และการมีมุมมองการสร้างสุขภาพเชิงบวกตามกรอบการวิเคราะห์พัฒนาการด้านสุขภาพ ดังภาพที่ 2 โดยมองสุขภาพ (health) เป็นทรัพยากร (resource) ที่จะต้องสร้างเสริม เช่น การวิจัยในเชิงส่งเสริมสุขภาพ การประเมินความเสี่ยงด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยก่อนเกิดวิกฤติ การส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการใช้สมุนไพรในการเสริมสร้างสุขภาพะ เป็นต้น



ภาพที่ 2 กรอบการวิเคราะห์พัฒนาการด้านสุขภาพ

**5. การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์** การจัดการเรียนการสอนในยุคสมัยนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลากหลายสาขาเพื่อบูรณาการและตอบสนองต่อผลลัพธ์ความรู้ที่คาดหวัง ในอดีต การจัดทำหลักสูตรมักนำหลักสูตรเดิมมาปรับใช้ โดยมีได้นำปัจจัยความต้องการของสังคมมาใช้ในการออกแบบหลักสูตร แต่ในปัจจุบัน การจัดทำหลักสูตรจะต้องพิจารณาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย นอกจากนี้ การออกแบบหลักสูตรควรปรับปรุงตามแนวทางของผู้วิพากษ์อย่างแท้จริง มิใช่เพียงแค่เอาข้อมูลเดิมมาเพิ่มเติมเหมือนหลักสูตรใหม่ และการออกแบบหลักสูตรควรมีความหลากหลายตามพื้นที่ที่นักศึกษาไปฝึกเพื่อตอบสนองในแต่ละบริบทของสังคม

**6. เสริมสร้างสมรรถนะของผู้เรียน** ผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องมีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะผลิตบัณฑิตให้มีบทบาทในตำแหน่งใดของสังคม ซึ่งนอกเหนือจากการมีสมรรถนะเฉพาะตามสายอาชีพแล้ว บัณฑิตควรมีความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลในทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของสังคมที่มีความหลากหลายได้ ตัวอย่างเช่น สมรรถนะของนักวิชาการสาธารณสุขควรสอดคล้องกับแนวคิดและยุทธศาสตร์สร้างเสริมสุขภาพระดับสากล และมีการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยและยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม 4.0 สมรรถนะของนักสาธารณสุข ได้แก่

- 6.1 สมรรถนะความคิดเชิงระบบ/ความคิดเชิงออกแบบ (system thinking/design thinking)
- 6.2 สมรรถนะการเรียนรู้และทักษะดิจิทัล (learning how to learn/health digital literacy)
- 6.3 สมรรถนะวิชาการสาธารณสุข (public health competencies)
- 6.4 ทักษะการแก้ปัญหาเชิงรับ/เชิงรุก (reactive/proactive problem solving)
- 6.5 สมรรถนะการสร้างความรู้ด้านสุขภาพ (health literacy competencies)
- 6.6 การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในงานพัฒนาการสาธารณสุขในทุกระดับ

.....

**ผู้จัดกิจกรรม:** คณะทำงานจัดการความรู้

**ผู้จัดทำ:** รองศาสตราจารย์ ดร.สุดาว เลิศวิสุทธิไพบูลย์

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช